

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Martina Nevřalová

Hnutí L'Arche

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Valouchová, Ph.D.

2016

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně, a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci 1. 3. 2016

.....
Martina Nevřalová

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat své vedoucí práce Mgr. Pavlíně Valouchové, Ph.D. za odborné vedení a podněty, díky kterým tato práce mohla vzniknout. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Vojtěchu Měříčkovi za odborné rady a poznatky, odborníkům za jejich vyjádření a v neposlední řadě rodině a přátelům za podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod.....	6
1. Historie vzniku Archy.....	8
1.1 Zakladatel komunit Archa.....	8
1.2 Založení organizace Archa.....	8
1.3 Nutnost vzniku komunity.....	10
2 Vnitřní pravidla zařízení.....	18
2.1 Charta společenství Archa.....	20
2.1.1 Cíle Archy.....	20
2.1.2 Hlavní zásady.....	20
2.1.3 Komunita.....	21
2.2 Spiritualita Archy.....	23
2.3 Personální obsazení a potřebné vzdělání pracovníků.....	24
2.4 Přístup práce s klientem v komunitě Archa.....	27
3 Víra a Světlo.....	28
4 Přenesení komunit Archa do českého prostředí.....	30
4.1 Villa Vallila – Červený Újezd u Votic.....	31
4.2 Benediktus Chotěboř.....	32
Diskuze.....	34
Závěr.....	35
Seznam zdrojů a literatury.....	37
Abstrakt.....	42
Klíčová slova.....	43
Přílohy.....	44

*„Blahoslavení vy, kteří se zastavujete,
abyste naslouchali našemu obtížně srozumitelnému projevu,
protože vidíte nezbytnost našeho úsilí
k tomu, abychom mohli být pochopeni.*

*Blahoslavení vy, kteří se s námi procházíte
na veřejných místech a ignorujete zvědavé pohledy,
a proto si právě ve vaší společnosti můžeme odpočinout.*

*Blahoslavení vy, kteří nás nepoháníte slovy „pospěš si!“
a ještě více blahoslavení vy,
kteří nám neberete z rukou naše úkoly a služby,
které pro vás můžeme vykonat,
protože my častěji potřebujeme času než pomoci.*

*Blahoslavení vy, kteří stojíte při nás,
když vstupujeme na nové, neprobádané cesty,
protože jsou na nich pády a situace,
které nás všechny zaskočí...*

*Blahoslavení vy, kteří prosíte o naši pomoc,
protože naši nejhlubší potřebou je být potřebným.*

*Blahoslavení vy, kteří nám pomáháte s laskavostí Krista,
který nalomenou třtinu nedolomí
a doutnající knot neuhasí,
neboť my často potřebujeme pomoci,
o kterou nejsme schopni prosit.*

*Blahoslavení vy, kteří nás ujišťujete o tom,
že to, co nás činí jedinečnými, nejsou naše slabé paže,
poškozený nervový systém nebo problémy v učení,
ale je to obraz Boha v nás, pro kterého slabost není ohraničením.*

*Radujte se a přes všechny těžkosti buďte šťastní a vězte,
že nám dáváte ujištění, která slova dát nemohou,
protože s námi jednáte tak,
jak Kristus jednal se všemi svými dětmi.“*

*Blahoslavenství byla složena osobami
žijícími v domě Archa ve Francii (Hellerová[online])*

Úvod

V průběhu svého studia na Cyrilometodějské teologické fakultě jsem objevila publikace autora Jeana Vaniera. Tyto publikace mě přivedly k jeho přístupu k lidem s postižením a tím i komunitě, kterou vytvořil. Hnutí L'Arche¹ (česky Archa) má kořeny ve Francii a organizace, které usilují o statut Archa v České republice, ještě tento název oficiálně nemají. Z těchto důvodů není mnoho literatury, která by tuto komunitu popisovala. Dalším důvodem nízké dostupnosti zdrojů a informací je fakt, že Jean Vanier při realizaci myšlenky netušil, že se tyto komunity rozšíří po celé Francii a následně po celém světě, takže nebyly na počátku zpracovány žádné standardy ani pravidla. Speciálně k této bakalářské práci bylo ve spolupráci se sociálními pracovníky z původní komunity Archa v Trosly ve Francii, využito několik webových zdrojů. Vzhledem k začátkům komunit Archy a nedostatkům zdrojů v Česku se ani časopis *Sociální práce / Sociálna práca* přímo k tomuto tématu komunit Archa zatím nevyjadřuje, avšak k tématům ústavu a práci s lidmi s postižením je použit. Cílem této práce bude popsat toto hnutí, jeho vznik, pravidla a přínosy. Dále nastíním možnosti využití či přenesení i do českého prostředí a to tak, že představím stávající organizace v Česku, které se snaží o zařazení do komunit Archa. Nejdříve představím iniciátora tohoto hnutí, prvky které ho k této myšlence vedly a zkráceně popíši historický vývoj samotné komunity. S historií a myšlenkami autora jde ruku v ruce samotná potřeba lidí, která předcházela rozšíření hnutí i mimo město Trosly, kterou popíši v další kapitole. Vzhledem k cílové skupině a nepřesnému definování uživatelů komunit Archy je zde pro ujasnění řazena v kapitole i zmínka o mentálním postižení, která zahrnuje a definuje možné stupně postižení. Hlavní body této práce tvoří kapitoly, které popisují funkci celé komunity, její cíle, personální zajištění, právní ukotvení a jiné podstatné úkony, potřebné k fungování komunit. Tyto obecné informace o komunitě jsou v závěru lépe popsány na dvou organizacích v České republice, které vznikly po vzoru komunit Archa a snaží se o zařazení do této komunity. Úplný závěr této práce bude tvořit příloha, která představí názory a vyjádření odborníků, ke komunitě Archa a její přínosy či omezení v českém prostředí. Protože právě skrze pohled jiných můžeme svět vidět i z jiné perspektivy. Třeba právě Archu, která podle psychologa a někdejšího asistenta PhDr. Jana Vančury, Ph.D. nabízí zkušenost vztahů, které „méně vycházejí z toho, co máme, a více z toho, kým jsme. Kromě jiného překonává pohled na člověka s postižením jako na někoho, kdo především něco nemá. Učí vnímat srdcem

¹ Dále jen Archa

a stejné důstojnosti vycházející z přijetí a ocenění odlišnosti. Nepřeceňuje hlavu na úkor srdce, výkonnost na úkor sdílení...“²

² Více o přínosu a osobním vyjádření v příloze

1. Historie vzniku Archy

Pro lepší vysvětlení hlavní myšlenky vzniku tohoto typu komunity je třeba v krátkosti nastínit život samotného autora. Iniciátor myšlenky Jean Vanier prošel mnoha etapami, které ho přivedly na myšlenku soužití lidí s postižením spolu s lidmi bez postižení. V rámci historického vývoje tohoto hnutí také uvedu příčiny vzniku. V kontextu s historií se zaměřím na lidské potřeby žít v komunitě, výhody a samotnou touhu člověka někam patřit, neboť právě z těchto lidských potřeb organizace vychází. Zdrojem celé kapitoly o historii je webová stránka Francouzské organizace Archa, která se stala zdrojem pro překlad i jiným pracím jako je například diplomová práce (Vaňková 2007), což způsobuje jistou textovou podobnost.

1.1 Zakladatel komunit Archa

Jean Vanier je kanadský katolický teolog, humanitář a zakladatel komunit Archa, ve kterých bydlí ve společném domově lidé s mentálním postižením spolu s asistenty. Je také zakladatelem hnutí *Víra a Světlo*. v roce 2015 se stal laureátem Templetonovy ceny. V polovině druhé světové války se mladík pustil do osmileté kariéry britského námořnictva a později kanadského námořnictva. Tato událost se stala zážitkem na celý život. Nicméně cítil potřebu se vyjádřit v jiné formě, a tak začal jeho duchovní úkol. V roce 1950 se rozhodl odejít z kanadského námořnictva, kde ho po celou dobu čekala slibná kariéra. Následující léta byla pro Jeana léta hledáním smyslu prohloubení v jeho víře. Proto se přidal k *Eau Vive*, k centru pro teologické a duchovní formace pro laiky. Toto centrum mělo členy z mnoha různých zemí a v čele byl dominikánský otec Thomas Philippe, který se stal Jeanovým duchovním otcem. Jean Vanier začal doktorát o etice Aristotela, který obhájil v roce 1962. Ten se stal jeho první publikovanou knihou, v následujících letech vydal další nesčetné množství knih, které byly přeloženy do mnoha jazyků světa. (Our history [online]) Jeho první práce vycházely z Aristotela, jehož filozofii se tedy učil. To mu pomohlo k zaměření se obecně na realitu a podstatu. Začal si však uvědomovat odlišnosti ve svém a Aristotelově myšlení, kdy Aristoteles pojímá osobu, jako „rozumného živočicha“, přičemž se Vanier od této idey vzdaluje a vysvětluje osobu komplexně i se všemi jeho kvalitami. (Vanier 2002; s. 10-11)

1.2 Založení organizace Archa

Podle autobiografie uvedené na webových stránkách mateřské

komunity (Larche.org; Our history [online]) se po složení doktorátu Vanier vrátil do Kanady, kde učil semestr na univerzitě sv. Michaela v Torontu. Když jako kantor skončil, vrátil se do Trosly a začal se dozvídat o situaci lidí s mentálním postižením. Navštívil psychiatrické léčebny v Saint-Jean-les-Deux-Jumeaux v jižním předměstí Paříže. Životní podmínky tam byly velmi obtížné. Setkal se tam s Raphaellem Simi a Philippem Seux, a byl hluboce dojat jejich neštěstím. Rozhodl se koupit malý domek v blízkosti Val Fleuri, přivítat tam nové spolčovníky a začal s nimi žít. Nebyl to pár "retardovaných" lidí, které Jean přivítal, ale Raphael a Philippe. Nebyla to jen vznikající instituce, ale závazek. Bral v úvahu to, že na osudech těchto dvou mužů se může v hojné míře podepsat příjemné prostředí a soužití s lidmi. Tento osobní závazek dokázal být velmi plodný.

Pro všechny tři obyvatele domu byl začátek nového života radikálně odlišný od čehokoli, co znali dříve. Po několika měsících úprav a dohadů začalo velmi mimořádné dobrodružství. Jean uvádí, že uživatelé potřebovali zejména přítele. Nezajímali se o jeho vědomosti, ale spíše potřebovali srdce a jeho přítomnost. Během několika let se zrodily nové instituce. Mladí lidé se k němu začali obracet až z Francie, Kanady, Anglie a Německa, a stali se asistenty v tomto hnutí, ve kterém si zvolili žít s lidmi s mentálním postižením.

Dnes se skládá mezinárodní komunita Archa ze 147 komunit na 5 kontinentech. Existuje více než 5000 členů. K dispozici jsou stále nové projekty, které začaly vznikat v reakci na potřeby lidí s mentálním postižením - pro lidi tak často zranitelné a příliš často zamítnuté společnosti.

L'Arche je francouzský výraz pro archu, podobně jako Noemova archa. Tento název byl dán původnímu domovu, kde žil Jean Vanier společně se zmíněnými Philippem Seuxem a Raphaellem Simi. Místo pro domov a nový začátek. (Vanier 2001; s. 7) Následně byla domům založeným v Trosly udělena jednotlivá jména, ale kolektivně byly všechny pod jednou záštitou Archy. Postupně byla zakládána i ostatní společenství například i v Indii, která byla založena v hinduistickém kontextu, byla pojmenována Asha Niketan, což znamená Dům přijetí. Brzy se všichni v komunitách Archa rozhodli spojit po celém světě dohromady v Mezinárodní federaci společenství Archy, lépe známý dnes jako L'Arche International. (Frequently Asked Questions [online])

1.3 Nutnost vzniku komunity

Řada lidí v současné době prožívá bolestivá zranění z nevyvážených vztahů. Prožívá bolestnou zkušenost vlastní prázdnoty, neschopnosti milovat, kde zkušenost sexuality přestává být darováním se ve vzájemném vztahu a stává se hledáním vlastního potěšení. Proto se stala naše velkoměsta místy osamělosti. Mnohým z uživatelů ústavů jsou uspokojeny jejich základní potřeby jídla a služeb, avšak přijetí, vztah a přívětivé prostředí v mnoha ohledech nenacházejí. To způsobuje smutek a úzkost. Přitom právě tyto lidé nám mohou pomoci v blahoslavení, neboť nám otvírají srdce a to, co v nás samotných je, tedy láska k druhým. (Vanier 2016[online])

Vanier uvedl při oslavě padesátého výročí založení Archy v rádiu Vaticana jeden z důvodů, které vedly ke vzniku tohoto společenství: „Jistě, máme dnes paralympiády a je krásné, že mohou získávat sportovní trofeje lidé, kteří přišli o obě nohy. Ale problém se neomezuje na několik jednotlivců, kterým se dostane všeobecného uznání. Vedle nich jsou celé zástupy, spousty velmi citlivých lidí, kteří jsou ponižováni a odmítáni a dnes dokonce zabíjeni dřív než přijdou na svět. Archa chce oproti tomu odpovídat na výzvu evangelia. Bůh si vybral to, co je slabé, hloupé, nejvíce pohrdané, aby zahanbil intelektuály a mocné. Lidé s postižením jsou členy mystického Těla, jsou potřební v církvi, v Kristově Těle. Myslím, že si to církve stále neuvědomuje.“ (Církev stále není...[online])

Dnešní svět je ovládnut zabíjením lidských srdcí a upřednostňováním rozumu. Lidé již více nejsou lidmi, ale předmět studia a organizování na intelektuálním základě. Technologie ničí to, co je lidské. Genetické inženýrství umožňuje přivést na svět dítě podle vlastních představ a vypočítavosti, a člověk ho dnes upřednostňuje před přijetím dítěte jako daru, narozeného z lásky. A tak jsou dnes muž a žena programováni jako počítače. Nejsou více lidmi se srdcem schopným milovat a darovat se. Bolest našeho světa je velká. Dnes někteří lidé pociťují, že jedinou odpovědí je bezpečnost národa: účinnější se brání, ostřejší obhajují svou identitu a zbavují se cizinců a všech, kteří je vyrušují. Jakákoliv forma pluralismu se při této představě stává nebezpečnou, protože přináší zmatek. Tak rostou nové bariéry, které rozvíjejí vědomí moci a prestiže. (Vanier 2005; s. 12-15)

Dítě je zraněné, pokud cítí, že jeho matka nebo otec jsou příliš unavení, naštvaní, prázdní, zaneprázdnění, aby se mu mohli věnovat, aby si s ním hráli se smíchem, klidem, radostí. Malé dítě trpí, pokud vidí neshody mezi rodiči. Jeho něžné srdce je příliš zranitelné a křehké, potřebuje bezpečnost, ochranu, tvůrčí lásku plynoucí z jednoty. Pokud pociťuje neštěstí a konflikty, je ponořen do nebezpečí, cítí strach, osamělost a zoufalství. (Vanier 2005; s. 15)

Mnoho lidí pochází v současnosti z rodin, kde byly narušeny vzájemné vztahy. Děti jsou zranitelné, cítí se ohrožovány, chybí jim kořeny, neumí růst klidně, nedokážou hodnotit vlastní myšlenky. Jsme svědky zrodu nového, křehkého lidstva: osamělého a zmateného, kterému chybí vztah a pocity příslušnosti, které cítí prázdnotu a nenachází přitom nic, co by tuto prázdnotu naplnilo. Vanier popisuje svoji zkušenost s bolestí mužů a žen s mentálním postižením. Je to bolest z vědomí, že jsou zklamáním pro své rodiče. Cítí se slabí, neschopní držet krok se životem, který rychle plyne kolem nich. Vědomí, že jsou nežádoucí takoví, jakými jsou ve svém postižení, budí v nich pocity viny. Cítí, že zranili své rodiče, pro které nejsou zdrojem radosti, ale bolesti a obav. Myslí si, že jsou nepříjemní, bezcenní, snad dokonce zlí. Z této osamělosti nastává úzkost, zmatek a vnitřní porušenost. Ztrácejí důvěru v sebe a v jiné. Toto je vede k násilí, depresi, rušivému chování, v důsledku čehož jsou odmítáni ještě více. Cítí, že nepatří nikomu a nikam. Bolest těch, kteří se neumí zařadit do hlavního proudu společnosti, je velká. Cítí se neužiteční, bezcenní. Tyto pocity provázejí mnoho starých lidí, nezaměstnaných, emigrantů, křehkých a slabých lidí, lidí s chronickými nemocemi či postižením - fyzickým nebo mentálním a lidí, kteří utíkají do světa alkoholu, drog i přejídání se. (Vanier 2005; s. 15-16)

Vanier uvádí, že je jednodušší unikat do světa snů a iluzí, než prožívat bolestný pocit izolace a zoufalství. Svět snů je občas mnohem lepší než reálný svět. Tam pociťuje člověk alespoň útěchu. v tomto kontextu můžeme hovořit i o úspěšných a mocných, kteří mají peníze, moc, vzdělání, společenské postavení, ale chybí jim to podstatné: svobodné, milující srdce a vědomí, že jsou milováni. Cítí svou neschopnost navázat skutečný vztah, jsou zlomení a vnitřně prázdní. Také to, že jsou neschopní milovat, prolomit svou vlastní skořápku a vstoupit do vztahu důvěry a věrnosti ve společenství s jinými. Ti, kteří se bojí vztahů, ukrývají se často do světa snů a iluzí, do světa teorii, nebo naopak vyhledávají různé rozptýlení, jsou zaneprázdnění svými projekty. Vyhýbají se lidem, kteří by mohli být pro ně nepříjemnými, vyzývavými a udržují kontakty jen s těmi, kteří jim lichotí

a jsou členy „téhož klubu“. Mnozí se dnes cítí neschopní navazovat vztahy, milovat, pozorně naslouchat, být soucitnými. Určitým způsobem jsou zbaveni hlubokého citu srdce. Bojí se vztahů, protože v nich probouzejí emoce, kterým nerozumějí a energie, které nedokážou ovládnout. Je bezpečnější prožívat život pouze na základě důvodů chladného rozumu. (Vanier 2005; s. 16-18)

Po těch, kteří jsou slabí, se často šlape. Slabí jsou opovržení, odmítáni, vysmíváni. Je snadné zesměšňovat je, manipulovat jimi. Je to strašný příběh otroctví. Je to i příběh postižených a nemocných lidí. Zdá se, že mnozí utlačují slabé proto, neboť oni sami byli v minulosti utlačovanými. Lidé, kteří prožili např. ve svém dětství nespravedlnost, často se tajně mstí slabším, kteří s nimi nedokáží soupeřit. Slabí a chudí jsou často obětními beránky - nikdo je nebrání, jsou nuceni přijímat násilí jiných. Ale v průběhu několika let svého života, které Vanier prožil s těmito lidmi, objevil v těchto lidech něco nového. Doprovázeli ho v tichosti do hloubek jeho vlastního srdce, naplněného světlem i tmou. Odhalovali hloubku tajemství Ježíšova poselství, hloubku tajemství lidskosti. Ukázali světlo, které svítí v temnotách. S větší jasností začal J. Vanier poznávat Boží plán s lidstvem, který proroci a svatí hlásali roky, ale naše uši je neposlouchaly (Vanier 2005; s. 11-18)

Vanier v publikaci *Rodí se nová naděje* zmiňuje problematiku vztahovosti mezi dětmi, mladistvými a rodiči. Toto dění přisuzuje nastavení dnešní společnosti, ve které se mnoho rodičů snaží o kvalitní práci a vysoce postavené posty, a v celém tom dění opomíjejí podstatu rodičovství a rodiny. Stejně tak Vágnerová klade důraz na prostředí, ve kterém se dítě vyvíjí. Mimo jiné upozorňuje, že nestabilní zázemí může způsobit nejistotu v otázce citů, určování priorit či v problematice partnerských vztahů. (Vágnerová 2012; s. 15-21) Takovéto osoby potřebují prostředí, ve kterém mohou navázat pevné a reálné vztahy, které jim pomohou dorůst. Díky tomuto přechodu pak mohou pokračovat v životní cestě nebo zde zůstanou, a budou vztahy v komunitě prohlubovat. v komunitě záleží na vnitřní stránce osoby a na tom, jaký člověk doopravdy je. Osoba zde může objevit sama sebe a svůj potenciál, který může dále rozvíjet. Vanier klade důraz na Boží lásku a lásku bližních, díky kterým v sobě osoba dokáže také probudit lásku a přijetí druhých. Objevením sebe sama dokáže člověk pracovat se svými vlastními plány a životními cíli. v tomto období není třeba uvažovat, že jde o přejaté sny rodičů či okolí. Jde zde pouze o sebe objevení a seberealizaci. (Vanier 1997; s. 60 – 63)

Jeden z velkých deficitů, kterým čelí lidé s poruchami učení v moderní Británii, je nedostatek pozitivních přátelství a sociálních sítí. Kostely jsou jedním z možných zdrojů tohoto osobního ověření, které my všichni potřebujeme. (Community care 2001)

Pracovníci se v komunitě typu Archy snaží o znovu získání klientova lidství, které bývá často poškozeno. Cílem je vytvořit atmosféru, která umožní lidem objevit sebe sama (Vanier 2002; s. 9). Pro přiblížení překážek, které mohou v kontextu s mentálním postižením vyvstat, jsou níže popsány fáze a pojetí jednotlivých kategorií mentálního postižení. Když mluvíme o mentální retardaci (dále jen MR), jde o vrozené postižení mentálního spektra. Dochází ke snížení rozumových schopností, verbální i neverbální komunikace, tedy i nerozvinutí celého mentálního spektra a neschopnost jednat dle věku a dané kultury. (Thorová 2007, s. 26–29) Pro srovnání na webových stránkách Americké asociace intelektového a vývojového znevýhodnění se můžeme dočíst o mentálním postižení jako o postižení vyznačující se významnými omezeními a to jak v intelektu, tedy uvažování, učení a řešení problémů, tak i adaptivního chování, které pokrývá celou řadu každodenních sociálních a praktických dovedností. Toto postižení pochází před dosažením věku 18 let. (AAIDD [online])

V kontextu fungování komunit Archy a přístupu pracovníků ke klientům zmíním k porovnání pohled jiného autora na potřeby lidí s postižením. Novosad se ve své publikaci věnuje speciálním potřebám lidí s postižením. Popisuje obecně lidské potřeby, které vychází z pyramidy potřeb Abrahama Maslowa. Každý člověk má potřebu naplnit své potřeby, forma naplňování těchto potřeb se jen liší od jednotlivce, neboť jsme každý jedinečný. Možnou odlišností může být překážka způsobena ať už nižší smyslovou, mentální či fyzickou bariérou. Nejde tedy o specifické potřeby osob s postižením, ale spíše o zpřístupnění přirozených a běžných potřeb. (Novosad 2009; s. 27 -28)

Staré viktoriánské ústavy pro mentálně postižené byly spojeny s násilím, nucenou a často primitivní "léčbou", nedostatek důstojnosti a nezávislosti. Mállokdo v dnešní době lituje jejich uzavření. Gil Hitchon, výkonný ředitel charity duševního zdraví Maca říká, že co je malé, to je krásné. Péče v komunitě byla celkově pozitivní pro lidi, kteří žili nepřetržitě v nemocnici po dobu 20 nebo 30 let. Nebyla zde však dostatečná podpora v integraci spíše naopak, často nepřátelské prostředí. Velká řada malých domů byla vytvořena bez řádného posouzení. Hitchon také věří, že mnoho lidí bylo přemístěno do

malých komunitních domů, které nemají odpovídající posouzení jejich potřeb. Ne všichni lidé, kteří tam žijí, potřebují 24 hodinovou péči. Zákona o registrovaných domech 1984 (Registred homes act [online]) se stal stěžejním při zlepšování standardů komunitních domovů. Vytvořil rámec pro opravdu významné revize a zlepšování norem. Dalším důležitým vývojem bylo podle Hitchona větší uznání práv jednotlivců. Uživatel se stal silnější, ale je před ním ještě dlouhá cesta. Sám je však přesvědčen, že ačkoli psychochirurgie se stala historií, lékařský model je stále dominantní. Spousta lidí je podrobena léčbě drogové závislosti a nepodstupují žádnou terapii. Došlo k pokroku v oblasti zaměřené na sociální potřeby lidí, ale my stále pracujeme v kontextu, který se zaměřuje spíše na deficity než na silné lidské stránky. (Community care 2004)

Před čtyřiceti lety většina lidí s poruchami učení žila buď se svými rodiči, nebo v pobytové instituci. Dnes mají tito lidé daleko rozsáhlejší možnosti v rozhodování v souvislosti s bydlením, včetně jejich vlastní nájmu. Brian McGinnis hovoří o základu L'Arche ve Velké Británii, která poskytuje komunitní domy pro lidi s poruchami učení. Věří, že např. i přímé platby, zavedené v roce 1996, by mohly dát lidem mnohem větší možnost rozhodovat o jejich životě. Pokud to, co chci, je jít a hrát fotbal, a to více než jiné činnosti poskytované pečovatelskou službou, je tu finanční potenciál to pro člověka udělat. Avšak tento potenciál není využit, říká. Momentálně přímé platby jsou do značné míry irelevantní. Mark Brookes, hovoří o financování jako o problému. Přání klientů začíná být vyslyšeno, avšak ne vždy jsou peníze na to, co tito lidé chtějí. (Community care 2004)

Na mentální retardaci můžeme nahlížet z mnoha pohledů. Smékal hovoří o inteligenci jako o jednom z potřebných prvků pro zvládnání nastalých situací, jde ovšem i o jiné přidružené faktory jako je motivovanost a kreativita, jde tedy o kooperaci a využití více prvků osobnosti. Smékal (2002, podle Švarcová, 2006, s. 32) Svoboda přichází s myšlenkou nejednotvárnosti inteligence. Nejde pouze o neměnný mentální stav, ale jde o proměnnou inteligenci závislou na úhlu pohledu. Můžeme hovořit o abstraktní inteligenci orientující se na verbální procesy. Dále na praktickou inteligenci, která pracuje s předměty a v neposlední řadě sociální inteligence, řešící sociální interakce a vztahovost. Jiné dělení podle Ruisela obsahuje i emoční a morální inteligenci. Na morální inteligenci závisí získání uznání ve společnosti a vlastní přijetí. Emoční inteligence pak podle Ruisela závisí na uvědomění si sebe sama, vlastní motivaci,

vytrvalosti, schopnosti ovlivňovat svoji náladu, empatie, optimismus a naději. Všechny tyto faktory ovlivňují výšku emoční inteligence. Nejde pouze jen o jedno pojetí inteligence a tedy i mentální retardace, ale o více proměnných, které působí na inteligenci jednotlivce. Ruisel (2000, podle Švarcová, 2006, s. 32) Pro určení mentální úrovně můžeme použít vzorec, který vytvořil W. Stern. Uvedený vzorec je možností pro zjištění inteligenčního kvocientu a mentální úrovně jednotlivce, avšak takovýto výpočet neuvádí potenciál člověka a jeho silné stránky. K tomuto výpočtu chybí lidství a kvality osobnosti člověka, bez kterých nelze posoudit člověka globálně. Svoboda (1999, podle Švarcová 2006, s. 32-33)

Lehká mentální retardace 85%, (IQ 50 – 70)

Tato forma postižení se vyskytuje nejčastěji. Začíná v dětství zpomaleným nabýváním schopnosti komunikace a později ve školním kolektivu se vyznačuje bezproblémovým osvojením si učiva do úrovně 11 let věku, avšak další studium je obtížné. Značná část těchto osob je po částečné pomoci okolí, schopna pracovat a bydlet samostatně. (Thorová 2007, s. 26–29)

Ve společnosti však tato forma mentálního postižení nehraje velkou roli. Může ve spojení s nízkou emoční a sociální vyspělostí způsobit sníženou orientaci v běžných úkonech, což se odvíjí od nastavených norem a mírou očekávání společnosti. (Švarcová 2006; s. 34)

Středně těžká mentální retardace 10%, (IQ 35 – 49)

Osoby takto postižené jsou způsobilé ke znalosti psaní, čtení a počtům. Mentální úroveň stáří se pohybuje od 4 po 8 let. v porovnání s předchozím lehkým postižením tyto osoby nemohou pracovat samostatně a bydlet bez dozoru. Tento handicap jde často ruku v ruce s diagnózou autismu a afázií, která značně omezuje slovní zásobu zhruba na 10 výrazů. (Thorová 2007, s. 26–29)

Švarcová uvádí, že sociální složka těchto lidí je velmi individuální. Někteří se dokáží plynně domluvit, pomocí základní slovní zásoby. Jiní se po dobu svého života mluvit nenaučí. Je však možné, se s těmito lidmi domluvit jiným způsobem, který si sami zvolí za svůj. (Švarcová 2006; s. 35)

Těžká mentální retardace 5%, (IQ 20 – 34)

Kategorie těžké retardace se podobá předchozímu stupni, avšak mnohé výše zmíněné schopnosti a dovednosti jsou nedosažitelné. Schopnost učení zde vystřídají jiné dovednosti. Motorika je obtížná, nebrání však u mnohých v zaměstnání v chráněných dílnách. Často se vyskytuje echolálie a osoba má sníženou schopnost komunikace. Věk po mentální stránce je mezi 18 měsíci a 3,5 rokem. (Thorová 2007, s. 26–29)

Je zde možné stejně jako v ostatních fázích použít úkony zaměřené na vzdělávání a rozvoj jedince. Brzká pomoc může podpořit kvalitu a rozvoj jedince, které mohou vést k větší samostatnosti člověka. (Švarcová 2002; s. 35)

Hluboká mentální retardace méně než 1%, (IQ < 20)

Mentální věk jedince dosahuje maximálně 18 měsíce. Tato kategorie jde ruku v ruce s imobilitou. Autor uvádí v procentech choroby, které doprovází tento handicap. Pro 10% postižených osob je mluvené slovo nesrozumitelné a pro 25% je složité řeč používat. Uvádí, že polovina z celé skupiny trpí tělesným handicapem nebo potřebuje výpomoc při pohybu. (Thorová 2007, s. 26–29)

Člověk potřebuje kolem sebe společenství, které ho uznává a potvrzuje. Takovéto láskyplné okolí dodává člověku plnohodnotný pocit bez prázdnoty či úzkosti a pocitu samoty. Pro lepší vysvětlení autor uvádí příklad komunikace kněze a zloděje. Zloděj se zde ptá kněze, zda jeho kázání na bohoslužbě je dobré a zda to dělá rád. Kněz mu odpovídá, že slovo pro lid samozřejmě tvoří a předává jej dál rád. Zloděj mu řekne, že je také dobrý zloděj v širokém okolí, a že to dělá rád. Poukazuje tím na to, že pokud nás okolí neobdivuje a nepřijímá za to dobré, co v sobě máme, snažíme se o pozornost jiným způsobem, byť tím méně dobrým. (Vanier 2002; s. 26-27)

Lidé s mentálním postižením, kteří zažili ve svém životě příkoří z hlediska fyzického strádání a duševního utrpení, mohou znovu objevit novou naději v mezilidských a partnerských vztazích. Vanier pojednává o tom, že lidé s postižením, kteří přijdou do komunity Archy, mají mnohdy potíže s navazováním vztahů nebo soužitím po zkušenosti se zklamáním, které zažili předtím. Nedostávalo se jim péče a lásky a v takovýchto důsledcích se většina těchto lidí uzavře do sebe. Snaží si vytvořit svoji vlastní alternativu reality. Upínají se na sny, které jsou z velké části ovlivňovány médii a pozlátky reality. Z tohoto pohledu je pak integrace těchto lidí do společenství

docela složitá. Vágnerová uvádí problematiku obtížného začlenění těchto lidí z pohledu emancipace, která v případě nefunkční rodiny či narušených vztahů nemusí v době adolescence nastat, a tak může dojít buď k oddálení osamostatnění či prodloužené infantilitě, které působí na integraci. (Vágnerová 2012; s. 411) Může trvat dlouho, než se obnoví jejich důvěra v lidi a v dobré srdce. Ostatní lidé se v těchto situacích snaží ukázat, že ve společenství jako je Archa má každý své místo, a že se nemusí bát vyjádřit své nitro, ale právě naopak. Chtějí mu dokázat to, že je mezi svými, a že je plnohodnotným člověkem. v tomto období se může daná osoba např. po dlouhé době dostat z úzkosti a bolesti, otevřít se ostatním a poznávat radosti, bolesti a utrpení ostatních. Když člověk přijme pomoc a správné vedení v jeho životní cestě, může projít velkou duševní proměnou. Tato proměna a vedení jim pak pomáhají si uvědomit sebe sama, ale také si uvědomí, že už tu nemusí být jen pro sebe, ale i pro druhé. Tito lidé pak pocítují větší potřebu být ve společenství lidí a zároveň hledají mezi sebou sounáležitého partnera. Ne všem se ale tato proměna podaří. (Vanier 2009; s. 99-101)

Autor tohoto typu zařízení zakládá své úvahy na důležitém prvku a to vztahu a citovém zázemí v dětství a dospívání. Mnoho lidí si z dětských let s sebou nese zkušenost s neplnohodnotnými vztahy s rodiči. To způsobuje nedostatek citových vazeb, nejistotu v určování priorit a i otázku spojenou se sexuální orientací. (Vanier 1997, s. 60-76) Toto Vanierovo tvrzení můžeme podepřít i jinými autory. Dle Matějčka nesmíme zapomínat i na citovou výchovu dítěte. Nelze říci, jak často je nutné dítě obejmout, nebo mu říci, že jej máme rádi. Kolem první poloviny věku³ si dítě vytváří vztahové pouto k nejbližší osobě, většinou to je matka, ale v případě ústavní péče to může být i jiná osoba, která se chová mateřsky. Citové pouto je spontánní činnost a tou nejlepší radou je spontánnost. Dítě dostává obvykle v průběhu života dostatek citu, aniž bychom to vnímali. (Matějček 1986, s. 177-180)

³ Dle Langmeier, Krejčířová je věk dítěte určen osmi obdobími a to prenatálním, novorozeneckým, kojeneckým, batolecím, předškolním, mladším školním a obdobím dospívání. Tato období trvají od početí až do dvacátého roku. První polovinu tedy můžeme řadit do deseti let věku jedince. (Langmeier, Krejčířová 2006; s. 23 – 164)

2 Vnitřní pravidla zařízení

Je nutné se zaměřit také na pravidla, cíle a povinnosti, se kterými se lidé v Arše setkávají po celém světě, a podle kterých se musí také řídit, a upřesnit specifické požadavky lidí s mentálním postižením, kteří v komunitách Archa žijí.

Profesionalizace s široce rozšířenou nabídkou různých služeb byla potřebná pro dospělé s mentálním postižením, která by současně splňovala očekávání těchto osob a jejich rodin. Je potřeba si uvědomit, že tato péče je způsob fungování domu, který chrání subjektivitu a důstojnost osob s mentálním postižením. Největším problémem je praktický způsob, jak poskytovat služby, aby byly splněny všechny standardy kvality. To je obzvláště obtížné v tomto domě rodiny, což je místo, kde se střetávají různé způsoby vnímání reality, stanovení hranic a respektování pravidel, které organizují fungování každodenního života všech členů domácnosti. (Standardy jakości zycia...)

Je třeba také poznamenat, že uvedené normy jsou odpovědí na potřeby lidí, kteří vyžadují pomoc a podporu. Jako výsledek uspokojení základních potřeb objevit vyšší potřeby. Tento proces pomohl organizátorům této formy služby při konstantní pohotovosti a individualizované podpoře dospělých s mentálním postižením zůstat „doma“. Kontinuální proces změny a jeho vysoká dynamika umožňují domnívat se, že tyto inovativní návrhy, které jsou obsazeny v následujícím textu, budou rovněž předmětem modifikací procesu, což byl první, který byl vyvinut lidmi se zdravotním postižením s podporou odborníků a profesionálů. Přijatou a používanou metodou pro stanovení norem může být racionální způsob konstrukčních změn. Odborníci, lékaři a uživatelé dali dobrou lekci pokory těm, kteří svou práci staví převážně jen na "profesionálním" přístupu. Je to proces konstrukce různých forem nabídek, které podporují socializaci lidí, jež vědí, jak by měl vypadat jejich život. Plánují a realizují jej formou podporující rodiny, a stejně tak jako v právním systému tak i v praxi se musí uživatelé stát aktéry a ne objekty sociální politiky. Cílem je zlepšit kvalitu života lidí, kteří profitují z forem péče o rodinu, a také zlepšit kvalitu podpory, kterou dostávají. (Standardy jakości zycia...)

V komunitě Archa mají pracovníci tedy odlišný přístup k podpoře osob s postižením, velmi podobně vnímají význam a potřebu hlubokého osobního vztahu

s ostatními lidmi v každodenním životě. Domy, které tvoří, jsou nejen intimní, ale především jsou životem komunity, ve které žijí lidé s mentálním postižením a jejich pečovatelé, kteří nemají žádné postižení. (Standardy jakości žycia...)

Normy tohoto typu služeb odhalují nové paradigma orientované na úkoly související s budováním systému služby pro lidi, kteří potřebují pomoc. Upozorňuje to na význam tohoto přístupu při práci a na vyšší úroveň péče o závislé osoby, který stanoví, že podpora pro dospělé, kteří mají bydliště v domech s pečovatelskou službou, bude lépe reagovat na potřeby zainteresovaných stran a jejich rodin. Zvláště cenná je potřeba vyjadřování osobních názorů pro osoby se zdravotním postižením bez zbytečného zastrasování. Realizace služby péče prošla mnoha proměnami, a to nejen ve vnitřní struktuře organizace, ale především za pomoci vnímání lidí žijících v okolních domech. Je to místo s podmínkami při „volbě menšího zla“ a to v kontextu dostatečné podpory blízkých. (Standardy jakości žycia...)

Tyto domy na dvacet čtyři hodin pobytu často pracují mimo svá vlastní pravidla fungování, které se týkají práva a povinnosti občanů, ale obvykle se organizační pravidla podobají pravidlům ústavů sociální péče. Nařízení se vztahuje na oblasti, jako jsou úkoly, cíle a organizace domu, místních obyvatel, práv a povinností občanů, objednávky předpisů, oprávnění personálu apod. Některé z těchto předpisů zcela vynechávají práva obyvatel, a zaměřují se pouze na organizační struktury a odpovědnosti personálu. S vydáním úprav ustanovení zákona o sociálním zabezpečení a jeho průvodním nařízením mají provozovatelé neziskové organizace možnost vytvořit rodinné domy pro osoby se zdravotním postižením. To je služba nepřetržité formy péče a bydlení minimálně tři a maximálně osmi lidí. Tento pozměňovací návrh se proto zavádí i pro osoby se zdravotním postižením. Jedná se o první krok k odklonu od systému založeného na velkých institucích, které velmi často neplní funkci domu. v mnoha západních zemích odstupují ze současného modelu z velkých institucí na malé a individuální formy podpory. Největší úspěch v tomto ohledu ve Skandinávii, USA, Austrálii a Velké Británii. (Standardy jakości žycia...)

„Společenství je úplně něco jiného, než profesionální podpůrné středisko, zaměřené pouze na dobro pacienta. Společenství není jen práce, ale prostor, kde se mohou členové svobodně zapojit do vzájemných vztahů. Tento závazek je nejen společný postup

pracovat tak, že hodnotu člověka určují pouze kvalifikace a dovednosti, ale je to také místo, kde se lidé učí navzájem milovat a dávat podporu celé skupině. Samozřejmě, že každý člověk by měl rozšířit své znalosti a rozvíjet své dovednosti, ale nejdůležitější je zaměřit se na vztahy, potřeby, obavy a touhy pomoci lépe pochopit a přijmout zranění. Touha spojit odbornou péči a rodinnou atmosféru domů se stala základním kamenem procesu. Prvořadým cílem bylo pokusit se identifikovat klíčové principy péče, podporovat vytváření optimálního vývoje umístění a důstojný život.“ (Vanier 2011; s. 6)

2.1 Charta společenství Archa

Z této první komunity, která se zrodila ve Francii v katolické tradici, se inspirovalo mnoho dalších komunit, které se objevily na různých kulturních a náboženských místech. Tyto komunity, povolány Bohem, spojují společné cíle, zásady a vize ve stejném duchu a to zejména přijetí, sdílení a jednoduchost, které níže v podkapitolách popisuje charta společenství Archa. (CHARTE DES COMMUNAUTES...[online])

2.1.1 Cíle Archy

Cílem Archy je vytvářet komunity, které přijímají osoby s mentálním postižením, v reakci na neštěstí těch, kteří jsou příliš často odmítáni a snaha dát jim místo ve společnosti. Prvním z cílů komunity je snaha odhalit konkrétní dary lidí s mentálním postižením. Jsou to právě lidé s postižením, kdo tvoří srdce komunit, a kteří chtějí po ostatních, aby se s nimi podělili o své životy. Archa ví, že nemůže přijmout všechny osoby s mentálním postižením. Není to ani řešení, ale je to spíše znamení, takové znamení, že skutečně lidská společnost musí být založena na respektu nejmenších a nejslabších. v rozděleném světě chce být Archa znamením naděje. Komunity Archa, jsou založené na vztazích mezi lidmi na mentální úrovni, sociálním původu, náboženství a kultuře. Rozdíl je znamením jednoty, věrnosti a smíření.

2.1.2 Hlavní zásady

Každá osoba, bez ohledu na své dary a předpoklady či omezení, sdílí společné lidství. Osoba je jedinečná, má sakrální hodnoty a má stejnou důstojnost a stejná práva. Základní lidská práva zahrnují právo na život, na zdravotní péči, na „domov“, na vzdělání,

na práci. Také ale je nejhlubší potřebou bytosti být milován, právo na přátelství, být ve společenství a žít duchovní život. Další zásadou, která je zde uplatňována, je rozvíjet schopnosti, talent a být realizován. Každý člověk potřebuje prostředí, ve kterém se může rozvíjet. Je třeba spojit se s ostatními v rámci rodiny nebo komunity. Osoba potřebuje žít v důvěře, bezpečnosti a vzájemné náklonnosti. Potřebuje být uznávána, přijímána a podporována v reálných a pevných vztazích. Nejhlubší potřebou lidské bytosti je milovat a být milován, každý člověk má právo na přátelství, na společenství a na duchovní život. Komunita Archa nezapomíná, že osoby s mentálním postižením mají často přívětivé vlastnosti, dominují spontánností a pravdou. Ve své jednoduchosti a zranitelnosti mají dar vnímavého srdce a výzvu k jednotě. Jsou tedy pro společnost živoucí připomínkou základních hodnot, kde vědomosti, síla a činy ztrácejí bez použití srdce význam. Slabost a zranitelnost člověka zdaleka není překážkou pro spojení s Bohem, ale naopak jej může podpořit. Je to opravdu často skrze slabosti, které potvrzují a prokazují osvobozující lásku k Bohu. Je třeba však rozvíjet vnitřní svobodu, ke které patří růst a spojení s Bohem. Každý člověk by měl mít možnost být zakořeněn v náboženské tradici a rozvíjet se v ní.

2.1.3 Komunita

Komunita se obecně snaží o integraci klientů do společnosti. To znamená stát se členem společnosti a podílet se na běžném dění a událostech všedního života, sociálně se aktivizovat, a účastnit se na rozhodování o vlastním životě. Některé služby však tomuto seberozvíjení se klientů svým přístupem brání a žádané deinstitucionalizaci se nepodobají, neboť kladou své zájmy před potřeby klientů. Uživatelé pak neuspokojují své potřeby, neboť upřednostňují pravidla instituce, a tak nemohou plnohodnotně rozhodovat o svém životě. (Pracovní skupina a odborníci podílející se na transformaci, příloha 1/2013; s. 25)

Každá komunita Archy je společenství víry. Je zakořeněna v modlitbě a důvěře v Boha. Je vedena Bohem a odkrývá přítomnost svých slabin. Každý člen komunity se vyzývá, aby objevil či prohloubil svůj duchovní život a žil podle jeho práva a tradice. I ti, kteří nemají explicitní víru, jsou rovněž přivítáni a respektováni ve společenství. Komunity jsou buď z jedné víry nebo jednoho náboženství. Každá komunita ve spojení s náboženskými autoritami a jejími členy je součástí kostelů. Úkolem komunity je pak

rozpoznat jejich ekumenické povolání a poslání. Je také založena na smlouvě lásky, kterou Bůh vkládá mezi její členy. To znamená přijetí a respektování všech odlišností. Tato jednotka předpokládá, že člověk s handicapem je ve středu společenského života. Systém komunit je postaven na věrnosti a závazku společenství doprovázet své členy celý život, pokud si to přejí. Život doma je jádrem společenství Archy. Je to snaha různých členů komunity žít společně, pracovat, modlit se a slavit spolu, sdílet své radosti, utrpení a odpouštějte si navzájem jako rodina. Mají jednoduchý životní styl, který dává přednost vztahům. Stejný smysl pro společenství spojuje různé komunity po celém světě. Komunity v kontextu růstu jsou místa naděje. Každému je podle vlastního růstu doporučeno růst v lásce, v autonomii, schopnost volit a využívat kompetence. Chtějí zajistit pro své členy vzdělání, práci a aktivity, které jsou zdrojem důstojnosti, růstu a naplnění. Dále chtějí poskytnout všem subjektům prostředky k rozvoji jejich duchovního života a větší lásce k Bohu a lidem. Každý se může podle svých možností podílet na rozhodnutích, která se ho týkají. Komunity v kontextu se společností jsou otevřené a vstřícné vůči světu kolem sebe a tvoří součást místního života. Snaží se podporovat vztahy se sousedy a přáteli. Komunity se snaží dokončit své úkoly kompetentně. Snaží se, aby byla práce lidí s mentálním postižením důležitým prostředkem integrace. Postižení lidé trpí v důsledku svého postižení nespravedlností a odmítáním. Tato obava vede komunitu Archa k tomu, aby učinili vše potřebné a mohli bránit práva lidí s postižením. Aby tvořili místa domů a tím ukazovali společnosti, že k nim má být spravedlivější a uctivější. Komunity Archy chtějí být v solidaritě s chudými světa a všemi, kteří bojují za spravedlnost.

Iniciátor Jean Vanier komunitu Archa popisuje více než institucionalizované zařízení či organizovanou náboženskou skupinu jako velkou rodinu a bratrství. (Vanier 2002; s. 136) v jiné publikaci nabízí několik forem komunity ke srovnání. Uvádí, že mnoho komunit se orientuje na sebe prezentaci a publikaci. Členové těchto komunit se zaměřují na vzdělání či péči o nemocné. Jiné komunity jsou zasvěcené řádu a věnují se liturgii. Archa je však prostředí, kde žijí lidé s mentálním postižením společně s asistenty bez postižení v otevřeném a láskyplném prostředí. (Vanier 2013; s. 53) Každý potřebuje naději a důvěru k objevení krásy lidského srdce a tím i zdroji lásky. Komunity Archa podávají svědectví o tom, že láska k jedinci a ke společnosti je možná a tím stírá to, že nejsme odkázáni k sobectví. Archa důvěřuje lásce a věří také, že lidské bytí dokáže

odsunout egoismus a otevřít sebe sama pro druhé, což to je jejím úkolem ve společnosti. (Vanier 2013; s. 59)

Kněz Henri Nouwen v knize *Cesta pokoje* uvádí svoji zkušenost z komunit Archa. Nouwen je uznávaný a žádaný lektor, který přednášel na mnoha významných univerzitách jako je Harvard či Yale. Zde však cítil, že není jeho duchovní život naplňován, a tak se na pozvání uchýlil do Archy v Kanadě. Vidí tuto komunitu jako příležitost pro lidi s postižením, jako místo pro sdílení jejich duchovního života, bez ohledu na hendikep. Stal se jedním z účastníků komunity a sekundárně se stal místním knězem a duchovním vůdcem. Popisuje zkušenost s lidskou chudobou, která je způsobena nedostatečnou schopností analyzovat. Nejedná se o finanční chudobu, ale o lidskou prázdnotu, která je často promítnuta do emoční prázdnoty. Tato chudoba však umožňuje větší otevřenost Bohu a jeho lásce. (Nouwen 2014; s. 211-221)

2.2 Spiritualita Archy

Lidé s mentálním postižením jsou často zbaveni možnosti rozvíjet duchovní život. Základním právem je pro všechny také to, aby měli vlastní náboženskou volbu a mohli pracovat a vzdělávat se ve víře, jakou si sami zvolí, a právě spiritualita Archy je takto živá. Zahrnuje modlitbu, pout', zpěv, společné sdílení jídla, oslavu a čas k zamyšlení. Někteří členové Archy patří k společenství víry v náboženské komunitě a naopak se i kněží a ministranti často účastní duchovních oslav v Arše. Členové s poruchami učení někdy mají zvláštní potřeby, pokud jde o uctívání, ale v Arše vyvinuli mnoho způsobů, aby se cítili zapojeni, včetně hudby, gest a pantomimy. (L'Arche Spirituality [online])

Pracovníci ve francouzské komunitě uvádí, že spiritualita Archy je zakořeněna v hledání výjimečného v běžných činnostech života. Vztahy mezi všemi členy komunity jsou tvořeny každodenním sdílením času – nákupy v obchodech, příprava jídel nebo slavení narozenin a svátků. Víra v Arše se projevuje pak především v tom, že Boží láska a Boží přítomnost jsou skryty v rutině a detailech každého dne, které jsou sdíleny uživateli mezi sebou navzájem. Druhý rozměr víry v Arše je ve společném prožívání, v tom, že lidské slabiny a zranitelná místa by neměly být skryty před ostatními, ale jsou naopak vítány a sdíleny. Členové společenství však jsou méně schopni zakrýt své slabiny, zranitelná místa a tak je jejich potřeba podpory jasná. Částí spirituality Archy je fakt

uvědomit si, že každý z nás má slabiny a zranitelná místa, kvůli kterým potřebujeme podporu ostatních. Tato „postižení“ jsou považována za poklady, které nás vtahují do komunity, nikoli hanebná část našeho lidství, která by měly být skryta. Archa jako celek má také zranitelná místa, která nás vede ke kořeni našeho společného života v modlitbě a důvěře v Boha. Ačkoli Archa vítá lidi z různých tradic víry a duchovních cest, členové Archy sdílejí události dne společně v jednoduché modlitbě. Je to čas vyjádření vděčnosti, naslouchání a vnímání toho, co je přítomno v srdci každého člověka. Zpívají zde, oslavují a pamatují na přítomnost Boha. Každý člověk v Arše se vyzývá, a je mu doporučeno, aby byl pozorný a oddaný své osobní, duchovní cestě, jakož i době sdílení společné modlitby. (L'Arche spirituality [online])

Nouwen upozorňuje na rozdíl v prvotní a druhotné lásce, která nám může pomoc v duchovní i duševní osamělosti. Prvotní láska je láskou, kterou nám dává Bůh. v prvním Janově listu je uvedeno, že my milujeme, neboť Bůh napřed miloval nás... Láska mezi lidmi je pouhým obrazem lásky milujícího Boha. Druhotná láska je proto láska lidská, která tak naše srdce naplňuje méně než láska od Boha a často i není vůbec naplňována. Je tedy důležité pevné ukotvení v Boží lásce, která v pocitu osamělosti je formou Boží komunikace. Stejně tak je ale důležité trávit čas s lidmi, abychom si uvědomili, že nezáleží na tom, zda jsme druhými přijímání a uznávání, ale že je potřeba žít ve společenství. Pokud budeme mít v srdci Boží lásku, není potřeba se potvrzovat v očích druhých. Žítí ve společenství s chudými nám pomůže pochopit, že jsme stejně tak zraněnými. Přítomnost druhých tedy napomáhá uvědomění si, že primární láskou, kterou potřebujeme, je láska Boží. (Nouwen 2014; s. 217-221)

2.3 Personální obsazení a potřebné vzdělání pracovníků

Osoby s postižením jsou známy jako „jádroví členové“, „asistenti“ jsou potom ti, kteří s nimi přijdou sdílet život. Asistenti doprovázejí členy při činnostech každodenního života, vytváří domov a podporují klíčové členy sdílet své dary v domě komunity. Asistenti pracují na budování vztahu vzájemné péče a podpory společně s osobami s postižením. Podporují rodinný život v jednotě, vzájemném respektu a účasti všech členů. Poskytují přímou péči a podporují dovednosti členů, tedy potřeby osobní hygieny a hospodaření s penězi, lékařskou péči, schůzky s rodinou či pracovní schůzky, domácí práce, léky, přípravu jídel a dopravu. Nejdůležitější kritérium pro přijetí asistentů jsou

otevřená srdce, ochota učit se, závazek k osobnímu růstu a víra v posvátnost jedinečné hodnotě každého jednotlivce. Asistenti přicházejí do Archy ve všech etapách života. Po škole, jako přínos pro kariéru, nebo po nabytí formální kariéry. (Become an assistant [online])

Někteří lidé, kteří přicházejí pracovat do Archy, mají zkušenosti z práce s lidmi s postižením. Většina však ne. Prvním požadavkem je, že žadatelé mají touhu sdílet společný život v prostředí komunity. Kromě toho každý musí být schopen plnit své povinnosti, jak je uvedeno v popisu role asistenta. Například jako pečovatelský pracovník pro osoby se zdravotním postižením. Kromě výcviku v dovednostech pro poskytování péče nabízí Archa vzdělání v širších tématech, které pomáhají svým členům (asistentům) přemýšlet o své vlastní vizi lidství a růstu ve svých vztazích s ostatními. Neznamená to však, že kvalita života lidí s mentálním postižením je přímo ovlivněna tím, jak ošetřovatelé přemýšlejí a pohlíží na svět, který budou držet. (Become an assistant [online])

Asistenty tvoří tedy skupina lidí, která chce dát část svého života této komunitě. Může se rozhodnout pro minimální dobu, která je podle francouzské komunity Archa jeden rok. Při nástupu dávají specifickou formu slibu, kdy se lidé zavazují k povinnostem k přítomnosti a je to zároveň i forma krátkodobého, duchovního povolání s lidmi s mentálním postižením. Je možné zde působit na rok jako asistent a nebo tu zůstat déle, což je pro mnoho lidí komplikované. Život v Arše je dobrovolný a nezáleží na odbornosti či vzdělání. Pro setrvání po delší dobu tu také není podmínka, avšak se asistenti v průběhu většinou dozdělávají ze své iniciativy sami. (Foletti I., Bierhanzl J., 2007)

Asistenti musí mít minimálně 18 - 20 let, to však závisí na specifické komunitě Archa. Navíc kvalifikace zahrnuje přednostně vysokoškolské vzdělání, zájem o bydlení v komunitě víry založené na blahoslavenství, touhu pracovat s jedinci se zdravotním postižením, avšak zkušenosti s lidmi s postižením nejsou podmínkou. Kreativita, flexibilita, smysl pro detail a schopnost organizovat čas, dále ústní, písemné komunikační dovednosti, schopnost pracovat jako součást týmu jsou dalšími nezbytnými předpoklady. Většina asistentů věnuje Arše rok nebo dva, i když některé z komunit vítají pomocníky i na kratší dobu. (Become an assistant [online])

Kanadské společenství popisuje život v Arše jako rodinný život. Klíčem k pobytu v Arše je mít otevřený vztah. Asistenti a lidé s mentálním postižením tvoří domov a sdílí své životy dohromady v domácnostech. Je to přibližně šest až osm lidí. Dny jsou plné běžných úkolů každodenního života, jako je vaření, koupání, úklid, praní prádla, nákupy, nebo doprovázení lidí na lékařské schůzky. Členové se účastní pravidelných setkání komunity a událostí. Domácí život je základním stavebním kamenem Archy. Večeře, narozeniny a chvíle modlitby jsou časem oslav, které posilují vazby mezi lidmi, kteří žijí a pracují společně. Většina lidí přicházejí s počátečním závazkem jednoho roku. Asistenti přichází z široké škály prostředí a s různým druhem kvalifikací. Všichni noví asistenti se však účastní školení. (The importance...[online])

Ředitel, který je jmenován správní radou na 4 roky, může být členem komunity nebo přijít z jiné komunity Archy, nebo to může být i člověk, který není přímým členem hnutí. Nesmí to však být osoba, která je v rodinném vztahu s některým z klientů nebo kněz. Komunita se řídí předpisy mezinárodní federace Archa a tedy i řízení se podřizuje těmto pravidlům, které povolují účast na řízení i členům komunity, a to bez ohledu na jejich stupni postižení. Mohou se svobodně k dané problematice vyjádřit ještě před konečným rozhodnutím. (Stanovy Benediktus z. s. 2016; s. 2-3).

Komunity Archy jsou v tomto ohledu specifické, neboť v kontextu s jejich učením a cílem je zde přípustný pouze dlouhodobý pobyt po minimální dobu 3 měsíců. Komunity poskytují zájemcům o dobrovolnictví formuláře o dobrovolnosti, které můžeme nalézt na každé webové stránce Archa příslušné země. Jedním z mnoha formulářů může být např. odkaz na Kanadskou komunitu Archa (Canada Application form... [online]). Zde se ve velké míře zkoumá hlavně zájem a předpoklady osoby. Mnoho lidí chce vstoupit do takového společenství z důvodu oddálení svých vlastních problémů, jiní chtějí tuto příležitost využít v souvislosti s žitím v blízkosti Ježíše a těmito lidmi. Jelikož jsme každý jedinečný, měli bychom brát i v potaz to, že život ve společenství není cesta pro každého. Mnoho lidí neumí sdílet svoji lásku v komunitě, ale není pravdou, že by lásku vůbec nerozdávali. Jsou to většinou citlivější a uzavřenější osoby, které ji vyjadřují jiným způsobem. (Vanier 1997; s. 63-64)

2.4 Přístup práce s klientem v komunitě Archa

Pracovníci v Arše se snaží pracovat s lidskou identitou. Předpokládají, že někteří lidé s postižením, kteří přichází do komunity, mají identitu poškozenou. Berou zde v potaz zkušenost, že mnozí rodiče věnují více pozornosti své práci. Pracují intenzivněji, s větším nasazením a nevěnují už tolik času a pozornosti svým dětem, rodině, a to zvláště v rovině naslouchání a podpoře. Takto duševně zraněné děti, které marně toužily mít rodiče, kteří by jim dali lásku a přijali je, přichází se silným odmítnutím a tzv. „zdi“, kterou se chrání před podobným odvráceným a nemilujícím pohledem okolí. (Vanier 2002; s. 55) Vanier popisuje potřebu tzv. zdi, která osobu chrání a poskytuje jí pocit bezpečí a zároveň je místem pro růst osobnosti. Tyto zdi může představovat děloha matky, kde se plod vyvíjí, později to je společenství či komunita. Tato pomyslná bariéra člověka chrání proti vnějšími nepříznivými situacemi nebo proti nepříjemným střetům s okolím. Někdy je tedy potřeba tyto stěny vytvořit, aby došlo k objevení vlastní identity člověka, potvrzení sebe sama, svých hodnot a poté i lepší přijetí druhých. (Vanier 2002; s. 30-31) Zeď může být lépe vysvětlena jako ochranná vrstva kolem srdcí, která si prošla nějakou formou utrpení či bolesti. To zde působí jako „katalyzátor“ nebo jakési zbrzdění bolesti, která by mohla vést až k psychickým onemocněním. Bariéra však neskrývá pouze bolesti a utrpení, můžeme zde nalézt i potenciál, kvalitu a to nejkrásnější lidství člověka samotného. (Vanier 2002; s. 53) Bariéry brání lidem obecně v socializaci. Neradi mluvíme s lidmi, kteří nás nepotvrzují nebo nám nelichotí. Máme obavy z odmítnutí a z toho, že si okolí všimlo našich slabostí. Pokud nám není v interakci dobře, stahujeme se, uzavíráme do sebe a tím se schováváme za vnitřní zeď. (Vanier 2002; s. 56 - 57) Komunita Archa pracuje s lidmi na principu rodiny a pomáhá jedinci objevit sebe sama a dodává mu lásku, přátele a bezpodmínečné přijetí. Rodina může být jakým si prostředníkem mezi člověkem a okolím. Právě rodina může pomoci jedinci tuto niternou zeď nejen stavět, ale i bořit. (Vanier 2002; s. 137)

3 Víra a Světlo

Hnutí *Víra a Světlo* vzniklo v přímé souvislosti s komunitou Archa. Kořeny vzniku souvisí se situací a vnímáním lidí a dětí s mentálním postižením. Vše začalo příběhem jedné matky postiženého dítěte, která se stejně jako stovky jiných poutníků rozhodla jít na pouť do Lurd, kde ji však s dítětem nepřijali. Tak jako svatá rodina šla od domu k domu a hledala přístřeší, stejně tak i tato matka byla odmítána. Po této zkušenosti ona matka oslovila Jeana Vaniera s prosbou o pomoc a společně uspořádali o Velikonocích roku 1971 pouť do Lurd pro rodiny, které mají člena s mentálním postižením. Tyto rodiny po takto společně stráveném čase poznaly, že je příjemné sdílet všední radosti a bolesti s lidmi, kteří prožívají podobné situace, a tak se začalo rodit společenství *Víra a Světlo* pro rodiny, přátele lidí s mentálním hendikepem a jiné mladé lidi, kteří tyto lidi přijmou. Jean Vanier se tedy souběžně podílel na založení společenství *Víra a Světlo* s Marie-Helene Mathieu. Jde o tzv. „společenství setkání“, která jsou zaměřena na dospělé a děti s mentálním postižením. Tito lidé, doprovázeni svými rodinami a přáteli, jsou zváni k účasti na měsíčních schůzkách, během kterých sdílejí přátelství, modlitbu a oslavu. *Víra a Světlo* má téměř 1500 těchto komunit v 82 zemích na 5 kontinentech. (Our history [online])

Hnutí je založeno na tom, že každý člověk je Bohem milován a má právo na přijetí, důstojný život a na rozvoj svého vztahu s Ježíšem. Lidé zde mohou hovořit o zkušenostech s nepříjemnými, ale i s radostnými událostmi, mohou si předávat rady a navazovat kontakty se společnostmi. (Charta hnutí víra... [online])

Národní korespondent Víry a Světla v ČR uvedl přesné informace. U nás se můžeme s tímto společenstvím setkat na čtyřech místech a to v Brně, kde se nachází tři místa pro setkávání, a v Praze jedno. Nejdříve je nutno zmínit, že nejde o organizaci, která by poskytovala odborné poradenství, ale o společenství lidí, kteří pečují o osobu s mentálním postižením, její přátele či je samotné. Mentální postižení není nemoc, ale stav, ve kterém je nutno naučit se žít. (Hanák 2001) Každé místo pro střetávání má své jméno, v Brně *Žabky v kaluži*, *Sluníčka ze studánek* a *Lodičky sv. Josefa*. v Praze pak toto společenství můžeme nalézt pod názvem *Svatojánské mušky*. Názvy vznikají po společné domluvě mezi členy. Název *Žabky v kaluži* vznikl z iniciace osmileté slečny s postižením po vzoru pohádky pro děti. Když vysvětlovala, proč by se právě jejich společenství takto mělo jmenovat, uvedla, že stejně tak jako žáby i oni kvákají a skáčou. Hloubka celé

myšlenky se ostatním natolik líbila, že si tento název ponechali. (Hanák 2001) Pražské společenství je řazeno jako program organizace YMCA, která se orientuje na vztahy a práci s lidmi při křesťanských principech. (O YMCA [online]) Pražské společenství *Víra a Světlo* přijímá každého, kdo se chce přidat. Člověka bez ohledu na věk, orientaci či vyznání. Scházejí se pravidelně dvakrát do měsíce na sobotní odpoledne a dvakrát ročně na celý víkend. Touto aktivitou se snaží o důležitou věc, o rozšíření povědomí ostatních lidí a střetu dvou světů, lidí s postižením a bez postižení. (Víra a světlo[online])

4 Přenesení komunit Archa do českého prostředí

Výše uvedené informace o organizaci jsou důležité pro přiblížení a seznámení v kontextu pravidel a fungování světového hnutí Archa. Česká republika podle rejstříku organizací spadajících do komunit Archy (obr.), uvedeným na oficiálních webových stránkách, do těchto komunit zatím nespadá. Můžeme zde však nalézt minimálně dvě organizace, které o tento statut usilují a mnoho dalších, které se myšlenkou Jeana Vaniera nechaly inspirovat. Jednou z organizací usilujících o statut je komunita Benediktus z. s. v Chotěboři, jejíž záměr vstoupit do tohoto hnutí dokládají stanovy komunity. „Jejím dlouhodobým cílem je začlenění do mezinárodní federace L'Arche. Proto se chce ve svém interním životě i řízení přibližovat co nejvíce principům a hodnotám, které tato federace vyznává. Komunita chce být trvale v kontaktu s orgány federace L'Arche a chce přispívat k aktivitám federace v České republice“ (Stanovy Benediktus z. s. 2016; s. 5). Dále se tato snaha začlenit se do mezinárodního hnutí promítá i v cíli komunity. (Stanovy občanského sdružení Benediktus z. s. 2016; s. 1). Druhým zařízením je Villa Valila v Červeném Újezdě u Votic, která také pracuje na základě principů komunity Archa a záměrech autora Jeana Vaniera (Výroční zpráva 2014; s. 4). v níže uvedených kapitolách se nachází popis přenesení tohoto typu komunit do českého prostředí.

Komunity vznikají často formou deinstitucionalizace ústavů. Touto změnou dochází i k mnoha dalším změnám a to ať už ke změně cílů a postupů organizace, tak i jinému přístupu ke klientovi, který se zaměřuje více na individualitu a na život podobný běžnému životu. (Furmaníková L., Havrdová Z., Tollarová B., Vrzáček P. 2013) Komunita se rozvíjí ve třech fázích. První fází je zapojování se, kdy dochází k seznamování, vytváření důvěry nejen k sobě, ale i k ostatním a tvoření vnitřní struktury organizace. v druhé fázi dochází k rozrůstání organizace a to formou aktivit pořádaných samotnými členy komunity. Tímto způsobem práce také rozvíjíme potenciál uživatelů. Třetí fáze se orientuje na činnosti, které směřují k nezávislosti. Tyto činnosti si kladou za cíl vytvořit pevné zázemí pro uživatele. (Gojová A., Geletičová A., Mastná L., Sadivová M., Žembová L. 2012) Právní ukotvení komunit v kontextu s komunitami usilujícími o statut Archy v ČR můžeme najít v §214 až §302 zákona č. 89/2012 Sb., Občanského zákoníku, který hovoří o komunitě jako o dobrovolném, nezávislém a samosprávném svazku a sdružuje členy na základě společného zájmu. Komunita je v tomto zákoně definována jako zapsaný spolek. Je právnickou osobou, kterou registruje Ministerstvo

vnitru ve spolkovém rejstříku vedeném Krajským soudem. a v neposlední řadě má komunita právo v souladu s cíli své činnosti uzavírat smlouvy s fyzickými a právnickými osobami a obracet se na orgány státní správy s peticemi a návrhy. Nesmíme opomíjet ani hlavní úlohu komunity a to zabezpečení a realizace potřeb, pro jejichž účel komunita vznikla. (z. č. 89/2012; § 214 - 320)

V kontextu se sociálními službami, kam spadá mimo jiné chráněné bydlení, sociálně terapeutické dílny či terapeutické komunity, kterých žadatelé o statut Archa provozují je obecně nutné vzdělání pracovníků a to dle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Ustanovuje nezbytné vzdělání pro sociální pracovníky a to dle § 110 z. č. 108/2006 Sb. Jde o vyšší odborné vzdělání či vysokoškolské vzdělání získané absolvováním příslušného vzdělávacího programu nebo absolvování vybraných akreditovaných vzdělávacích kurzů. Pracovníkům v sociálních službách podle §116 z. č. 108/2006 Sb. náleží absolvování akreditovaných kvalifikačních kurzů. Dále je možné v organizaci působit jako dobrovolník a to dle zákona č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě. Dobrovolnictví může vykonávat osoba z vlastní vůle a vlastního času bez nároku na finanční odměnu ve prospěch jiných. Jiné odborné profese, potřebné k vykonávání činnosti v sociálním zařízení, jsou podrobeny.

4.1 Villa Vallila – Červený Újezd u Votic

Villa Vallila byla založena v roce 1997, avšak první lidé se do vily nastěhovali až v roce 2001. Lidé, kteří zde bydleli, byli převážně mladí s mentálním a zdravotním postižením. Převážná část z nich měla negativní zkušenost s rodinou či ústavu. Začali zde společně s asistenty žít a fungovat pospolu v komunitě. Zabývají se zde nyní společně běžnými denními problémy a úkoly, řeší je zde společně. v roce 2010 založili sociálně terapeutickou dílnu, chráněné bydlení a odlehčovací službu. (Villa Vallila 2013 [online])

Společenství Villy Vallily se zaměřuje na dospělé klienty s mentálním postižením. Cílem celé komunity je pak zabezpečit práva, důstojnost a přispět k začlenění těchto lidí do společnosti. Uživatelem této služby může být tedy osoba, která dosáhla osmnácti let věku a byla smířena s pravidly této komunity. O tom, zda bude osoba přijata či nikoliv, jedná výbor sdružení. Pokud chce osoba odejít, musí podat písemnou žádost, vyhoštěna může být na základě tří faktorů a to jedním valné hromady, smrtí klienta či ukončením

služby. Orgány, které zabezpečují chod celé komunity, se řadí v kontextu hierarchie od valné hromady, která má nejvíce kompetencí, je tvořena všemi uživateli organizace a schází se minimálně jedenkrát za rok. Dalším orgánem je výbor, který má výkonnou moc, tři až pět členů vybraných valnou hromadou a schází se minimálně jedenkrát za šest měsíců. Celému výboru předsedá předseda, který jedná za celou komunitu před veřejností. Posledním orgánem je pak revizor či revizní komise, která dohlíží na hospodaření komunity. (Villa Vallila 1996) Už při vzniku této organizace roku 1997 byla inspirována komunitou Archa a myšlenkami Jeana Vaniera. v roce 2001 podali pracovníci Vallily žádost o začlenění mezi komunity Archy a začali spolupracovat s koordinátorkou Archy, která zastupuje Jeana Vaniera. Villa nyní spolupracuje s organizací Benediktus z. s. a s mezinárodní federací L'Arche. Snaží se žít a pracovat na základě myšlenek Jeana Vaniera. (Villa Vallila 2013 [online])

4.2 Benediktus Chotěboř

Benediktus z. s. byl založen r. 2000 s cílem poskytovat pomoc dětem s postižením ve vzdělání, začleněním do společnosti a případně i pomoc jejich rodičům s výchovou. Zakladatelé se inspirovali komunitou Archa a žitím v pospolitosti lidí s postižením společně s lidmi bez postižení. Komunita začala spolupracovat s místní farností a usadila se na faře v Chotěboři. Později začalo zařízení poskytovat sociální služby jako odlehčovací služba, osobní asistence, sociálně terapeutické dílny, centrum denních služeb, chráněné bydlení, chráněná pracovní místa a angažuje se ve veřejných akcích pro veřejnost. Díky vztahům, které zde mezi uživateli a pracovníky jsou, mohou objevovat krásu a lidství každého člověka. Komunita přijímá osoby ve věku od 19 do 64 let. Pakliže po dosažení horní věkové hranice nemá uživatel závažné zdravotní komplikace, pro které by se nemohl účastnit běžných činností, nebo které by omezovaly či ohrožovaly život ostatních obyvatel chráněného bydlení, může i nadále setrvat v chráněném bydlení. Zařízení je také určeno pro lidi s lehkým až středně těžkým mentálním postižením, případně kombinovaným postižením. Službu nemohou využívat lidé s duševním onemocněním, lidé, kteří z důvodu svého zdravotního stavu ohrožují sebe či ostatní a to například agresivitou, infekčním onemocněním, užíváním návykových látek. Dále lidé s nemocemi stáří, jako jsou stařecká demence, Alzheimerova nemoc, Parkinsonova nemoc aj. v neposlední řadě matky s dětmi. Člověk, který chce využívat služby

Benediktu, musí podat žádost, jenž je následně konzultována s vedoucím sociálních služeb. (Benediktus z. s.; Standardy [online])

V roce 2001 pracovníci Benediktu napsali žádost o přijetí komunity do mezinárodní organizace L'Arche. Teprve roku 2012 se stali součástí tzv. přípravného členství. To má komunitu plně připravit na statut Archy. V roce 2013 komunita Benediktus zažádala o zastavení řízení na dva roky, tedy až do roku 2015. Došlo k přepracování vnitřních pravidel a ujasnění, že společenství chce nadále pokračovat v původní myšlence Jeana Vaniera. Rok 2015 je tedy pro komunitu Benediktus významný pro návrat do přípravného členství. (Inspirace Archou [online])

Diskuze

V této bakalářské práci byl shrnut nový koncept služby pro lidi s mentálním s duchovním vedením. Já osobně se s myšlenkami zakladatele Jeana Vaniera ztotožňuji. Z mé zkušenosti vyplývá, že v české společnosti a zejména v zařízeních pro mentálně postižené osoby, se pracovníci nepřibližují zmíněnému lidství. Mezi pracovníkem a klientem dochází spíše k plánování povrchních, materiálních cílů, zkvalitňování vztahů a psychické vyrovnanosti, což je velmi důležitý aspekt. Avšak práce s vlastním přijetím, potřebou sebelásky a přijetím okolím jsou ojedinělé. Jedním z možných faktorů může být i nízká informovanost či neznalost možné práce se sebpřijetím a lidstvím klienta, jak o něm hovoří J. Vanier v publikaci *Cesta k lidství (2001)*.

Závěr

Tato bakalářská práce slouží jako přehled vzniku, pravidel a fungování komunity Archa ve světovém měřítku a také v kontextu s Českou republikou. Veškerá práce a principy vychází z myšlenek a zkušeností samotného zakladatele Jeana Vaniera. Tento známý muž začal smysluplněji měnit svůj život a tím odstartoval nový způsob práce s lidmi s mentálním postižením. Komunita Archa je tedy křesťanská komunita, svým systémem se neřadí mezi klasické komunity, ale jak uvedl Vanier, připomíná spíše rodinné prostředí a samotné jádro spočívá v setkávání asistentů a dobrovolníků s lidmi s mentálním postižením. To nejdůležitější je právě setkávání a sdílení každodenních radostí a starostí. Není to pouze jakási pomoc, kterou se snažíme lidem s postižením nabídnout, Jean Vanier objevil skutečnost, že v okamžiku, kdy vstoupíme do vztahu klient a pracovník, nejde pouze o pomoc, ale především o přátelství a sdílení. Archa je domovem pro malý počet lidí a asistentů, který se liší zemí, ve které se komunita nachází. V tomto domě všichni fungují na principu rodiny, kdy má každý své povinnosti, práva a úkoly jakými jsou například nákupy nebo úklid. Asistenti pomáhají a obohacují lidi s postižením, ale i jim je pomáháno a jsou zde obohacováni. Často si myslíme, že jim pomáháme, obětujeme se a točíme se kolem nich, ale je to na opak. Člověk s mentálním postižením je mistr a učitel, ne osoba, která má hendikep. V Lukášově evangeliu se můžeme dočíst o sedmdesáti učednících, kteří jsou nadšení, protože hlásali, léčili a uzdravovali lid. Ježíš je však upozorňuje na to, že co dělají je dobré, ale ne tak důležité jako mít své srdce v nebi. Pak Ježíš řekl Bohu, že mu děkuje, neboť to, co skryl moudrým a učeným, ukázal těm nejmenším. (Bible, ČEP, Lk 10, 1-22) Lidé s mentálním postižením mohou být těmi nejmenšími a chudými, neboť jejich bezprostřednost, upřímnost a nezabývání se vztahovostí a tím, jak by mohli vypadat v očích jiného člověka, jim umožňuje přijmout více Boží lásky a tím je činí bohatými. Společenství Arše podobné je *Víra a Světlo*, což je volnějši, sesterská komunita, která má stejné principy. Je to místo, kde rodiny a přátelé společně tráví čas a sdílí zkušenosti. Česko zatím nedominuje žádnou komunitou Archa, ale je zde několik organizací, které se jí inspirovaly nebo se o statut Archy snaží. Potíží je také potřeba zajistit dostatek pracovníků, kteří by svůj život věnovali komunitě, což je těžká volba. Dalším nepsaným pravidlem je potřeba minimálně tří zařízení v ČR, které by o statut Archa usilovaly, teprve potom může začít realizace žádosti. Jeden pracovník Archy kdysi podotknul, že sám Vanier uvedl, že jsme v Česku moc chytří, abychom si tu zavedli tak komplikovanou službu. Výsledkem této studie je

přehled pravidel, principů a cílů, které komunita udává a zjištění, jak by mohla takováto komunita fungovat i v českém prostředí. Je to ještě dlouhá cesta a mnoho vynaloženého úsilí, avšak za výsledek to stojí.

Tato práce je nejen jakýmsi ucelenějším přehledem, který blíže popisuje funkci komunit Archa, ale může se stát i manuálem, jenž může pomoci jasněji proniknout do podstaty myšlenky práce s tímto společenstvím. Jednak s cílem přinést minimální náhled v pochopení práce s lidmi s mentálním postižením o potřebě osobnějšího a lidštějšího přístupu, a na straně druhé se může stát informačním zdrojem a hlavně návodem pro nové dobrovolníky, asistenty či rodiny s potenciálními zájemci. Na základě tohoto obecného tématu *Hnutí L'Arche* je možné se dále zabývat výzkumem a využít tuto práci jako podklad pro další vědeckou činnost a rozvoj přístupu, který toto hnutí propaguje. V současné době taková sumarizace neexistuje, proto je tato práce jakýmsi prvním shrnutím, ze kterého může vycházet další činnost.

Seznam zdrojů a literatury

- 1) American association on intellectual Developmental Disabilities, *FAQs on Intellectual Disability* [on-line] (nedatováno): [Posl. akt. neuvedeno] [cit.09.12.2015]. Dostupné z [http://aidd.org/intellectual disability/definition#.Vr_Ai_krIgs](http://aidd.org/intellectual%20disability/definition#.Vr_Ai_krIgs)
- 2) Benediktus z. s. (2016): Stanovy Benediktus z. s. [on-line] [Posl. akt. neuvedeno] [cit.13.02.2016]. Dostupné z http://www.neziskovsky.cz/data/100_listina.pdf
- 3) Benediktus z. s. (nedatováno): Inspirace Archou. [on-line] [Posl. akt. neuvedeno] [cit.24.02.2016]. Dostupné z <http://www.benediktus.org/onas/inspirace-archou.html>
- 4) Bible, ČESKÝ EKUMENICKÝ PŘEKLAD (2001). Praha: ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST ISBN: 80-858110-28-X
- 5) Community Care (2001). Intellectual Disability: The Response from the Church. ISSN 1-8700335-27-9
- 6) Community care (2004): Out of the Asylum Era. [on-line] [Posl. akt. 25.11.2004] [cit.01.02.2016]. Dostupné z <http://www.communitycare.co.uk/2004/11/25/out-of-the-asylum-era>
- 7) Čadilová, V., Jůn, H., Thorová, K. a kol. (2007). Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-319-2
- 8) Foletti, I., Bierhanzl, J. (2007): Komunita Archa ve světě a v českých zemích [on-line]. [Posl.akt.2016] [cit.29.02.2016]. Dostupné z <http://www.proglas.cz/detail-poradu/2007-07-21-17-00.html>
- 9) Furmaníková, L., Havrdová, Z., Tollarová, B. ,Vrzáček, P. (2012) Komunitní práce – cesta od nadávání k lepšímu bydlení. Sociální práce/ Sociálna práca. č. 1, s. 77-91. ISSN: 1213-6204

- 10) Furmaníková, L., Havrdová, Z., Tollarová, B., Vrzáček, P. (2013) K fenoménu vůdcovství: Kým a jak je iniciován a veden proces transformace pobytových sociálních služeb? Sociální práce/ Sociálna práca. č. 1, s. 49-60. ISSN: 1213-6204
- 11) Hanák J., (2001): Víra a světlo-organizace nebo společenství. [on-line] [Posl. akt. 26.04.2001] [cit.25.02.2016]. Dostupné z http://www.christnet.cz/clanky/1655/vira_a_svetlo_organizace_nebo_spolecenstvi.url
- 12) Hellerová A., (nedatováno): Blahoslavenství [on-line] [Posl. akt. nevedeno] [cit.25.02.2016]. Dostupné z http://viraasvetlo.evangelnet.cz/o_lidech/o_lidech.htm
- 13) Charta hnutí Víra a Světlo (nedatováno). [on-line] [Posl. akt. nevedeno] [cit.25.02.2016]. Dostupné z http://viraasvetlo.evangelnet.cz/keStazeni/ke_stazeni.htm
- 14) L'Arche (2016): CHARTE DES COMMUNAUTES DE L'ARCHE [online]. [Posl. akt. nevedeno] [cit.13.02.2016]. Dostupné z <http://www.arche-france.org/sites/www.arche-france.org/files/documents/di101chartecharterfr.pdf>
- 15) L'Arche (2016): Our history. [on-line] [Posl. akt. nevedeno] [cit.12.02.2016]. Dostupné z <http://www.larche.org/discover/ourhistory/>
- 16) L'Arche Discover (nedatováno): Frequently Asked Questions. [on-line] [posl. akt. nevedeno] [cit.09.02.2016]. Dostupné z <http://www.larche.org/discover/faq/>
- 17) L'Arche Portland (nedatováno): L'Arche Spirituality. [on-line] [Posl. akt. nevedeno] [cit.14.02.2016]. Dostupné z <http://www.larche-portland.org/larche-spirituality.html>

- 18) L'Arche USA (nedatováno): Become an assistant. [on-line]. [Posl. akt. neuvedeno] [cit.14.02.2016]. Dostupné z <http://www.larcheusa.org/participate/become-an-assistant>
- 19) L'Arche, Canada (nedatováno): Application form for assistants [on-line] [Posl. akt. neuvedeno] [cit.25.02.2016]. Dostupné z <http://www.larche.ca/en/application.php>
- 20) Langmeier, J., Krejčířová, D. (2006). Vývojová psychologie, 2. Aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN: 978-80-247-1284-0
- 21) Legislation (1984): Registred homes act 1984. [on-line]. [Posl. akt. neuvedeno] [cit.21.02.2016]. Dostupné z http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/23/pdfs/ukpga_19840023_en.pdf
- 22) Matějček, Z. (1986). Rodiče a děti. Praha: Avicenum. ISBN: 08-011-86
- 23) Michał, T. (2014). Standardy jakości życia w domach opieki o charakterze rodzinnym dla dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną. Śledziejowice: Fundacja L'ARCHE
- 24) Nouwen, H. (2014). Cesta pokoje. Praha: TRITON. ISBN: 978-80-7387-7170
- 25) Novosad, L. (2009). Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-509-7
- 26) Pracovní skupina a odborníci podílející se na transformaci (2013) Transformace ústavní péče: Východiska pro kritéria komunitní sociální služby. Sociální práce/ Sociálna práca. č. 1 příloha, s. 25 - 26. ISSN: 1213-6204
- 27) Radio Vaticana (nedatováno): Církev stále není dostatečně otevřená pro postižené. [on-line]. [Posl. akt. 21.03.2016] [cit.22.02.2016]. Dostupné z <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19823>

- 28) Švarcová, I. (2006). Mentální retardace. Praha: Portál. ISBN 80-7367-060-7
- 29) Vágnerová, M. (2012). Vývojová psychologie dětství a dospívání. Praha: Karolinum. ISBN: 978-80-246-2153-1
- 30) Vanier, J. (1997). Rodí se nová naděje. Praha: Zvon. ISBN: 80-7113160-11
- 31) Vanier, J. (2001). Cesta k lidství. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-805-8
- 32) Vanier, J. (2002). Každý člověk je dílem spásy. Praha: Paulínky. ISBN: 80-86025-52-7
- 33) Vanier, J. (2005). Porušené telo. Bratislava: Charis. ISBN: 80-88743-29-X
- 34) Vanier, J. (2009). Jako muže a ženu je stvořil. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. ISBN: 978-80-7195-225-1
- 35) Vanier, J. (2013). The Heart of L'Arche a spirituality for every day. Great Britain: Ashford Colour Press. ISBN: 978-0-281-06991-0
- 36) Vanier, J. (2016): Společenství, které uzdravuje. [on-line] [cit.22.02.2016]. Dostupné z <http://www.betlem.org/res/archive/006/000810.pdf?seek=1302600620>
- 37) Vaňková, K. (2007). Hnutí Archa jako příklad integrace osob s mentálním postižením (disertační práce). Brno: Masarykova Univerzita.
- 38) Villa Valilla (2014): Výroční zpráva. [online] [cit.13.02.2016]. Dostupné z <http://www.vallila.cz/res/data/015/001738.pdf>
- 39) Villa Vallila (1996): Stanovy[on-line] [cit.23.02.2016]. Dostupné z <http://www.vallila.cz/stanovy.html>

- 40) Villa Vallila (2013): Data. [on-line] [cit.22.02.2016]. Dostupné z <http://www.vallila.cz/res/data/014/001534.pdf>
- 41) Víra a Světlo ČR (nedatováno): Kontakty [on-line]. [Posl. akt. neuvedeno] [cit.29.02.2016]. Dostupné z <http://viraasvetlo.evangnet.cz/kontakt/kontakt.htm>
- 42) YMCA (nedatováno): o YMCA [on-line]. [Posl.akt.neuvedeno] [cit. 20.02.2016]. Dostupné z <http://www.praha.ymca.cz/o-ymca/>
- 43) YMCA Praha (nedatováno): Víra a Světlo [on-line]. [Posl.akt.neuvedeno] [cit.20.02.2016]. Dostupné z <http://www.praha.ymca.cz/volnocasove-aktivit/y/vira-a-svetlo/>
- 44) Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník. [on-line] [cit.13.01.2016]. Dostupné z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
- 45) Zákon č. 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách. [on-line] [cit.13.01.2016]. Dostupné z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Abstrakt

Tato práce dává přehled současné situace komunit Archa jak ve světě, tak i v České republice. Klade si za cíl zmapovat současný stav této komunity v Česku, popsat historii vzniku, představit autora a sumarizovat základní myšlenky, cíle a hodnoty, na kterých je komunita Archa postavena. Práce je psána formou přehledové studie a přílohu tvoří vyjádření odborníků, kteří mají zkušenost s lidmi s mentálním postižením či přímo s Archou. Hovoří zde o svém názoru příchodu komunit Archa do České republiky.

Abstract

This graduate paper gives an overview of the current situation of the communities of the L'Arche, in the world as well in the Czech Republic. It aims to map the current state of this community in the Czech Republic, to describe the history of the emergence of the present author and summarize the basic ideas, goals and values, which a community of the L'Arche was built. The work is written in the form of a briefing study and an attachment form expression of the experts, who have experience with people with mental disabilities or directly with the L'Arche. They give here their opinions about the L'Arche's communities arrival to the Czech Republic.

Klíčová slova

komunita Archa, Jean Vanier, společenství Víra a Světlo, mentální postižení,

Key words

community L'Ache, Jean Vanier, community Faith and Light, mental disability

Přílohy

V příloze uvádím názory a vyjádření odborníků, kteří mají zkušenosti ať už osobní či převzaté s komunitou Archa a s lidmi s mentálním postižením. Jejich vyjádření dotváří myšlenku celé bakalářské práce a ukazuje výhody, které může komunita Archa s sebou do českého prostředí přinést. Respondenti odpovídali na dvě otevřené otázky a to: Přínosy či omezení této komunity lidem s mentálním postižením v porovnání s běžnou ústavní péčí. Druhou otázkou pak byly opět: Klady či zápory příchodu komunity Archa do českého prostředí.

PhDr. Jan Vančura, Ph.D., psycholog, vysokoškolský učitel a někdejší asistent v komunitě Archa v Cork.

Archa je střípek do širší vize, která nabízí poklad skutečného lidství: bez příkras a obran, v jeho slabosti a zranitelnosti, ale asi právě proto i v jeho autentické radosti, v oslavě společenství, v odvaze čelit vlastní i cizí slabosti (která nakonec nemusí být tak smrtelná, jak si někdy myslíme). Komunita Archa nabízí zkušenost vztahů, které méně vycházejí z toho, co máme, a více z toho, kým jsme. Kromě jiného překonává pohled na člověka s postižením jako na někoho, kdo především něco nemá. Učí vnímat srdcem a stejné důstojnosti vycházející z přijetí a ocenění odlišnosti. Nepřeceňuje hlavu na úkor srdce, výkonnost na úkor sdílení, a také nepřestává překvapovat nové a nové asistenty starou známou zkušeností: přicházíme k lidem potřebným něco darovat, pomáhat, přijímáme odmítané, chceme být velkorysí - a jsme obdarováni, přijati, uzdravováni a proměňováni my sami.

MUDr. Jana Milerová, Ph.D., lékařka na neurologické klinice I. LF UK a VFN, psychiatrické ambulanci, zdravotním ústavu Most k domovu, psychiatr paliativní péče.

Domnívám se, že v ČR je síť zařízení, jež poskytují péči o mentálně postižené klienty velmi řídká. Instituce, které poskytují péči tomuto typu klientů nebývají určeny primárně mentálně postiženým. Ne vždy je tedy poskytovaná péče takřikajíc ušita na míru specifickým potřebám klienta. Komunita typu L'Arche pečující o mentálně postižené by byla v tomto smyslu pro ČR přínosem. Zmíněný rodinný typ péče by však mohli plně využít pouze klienti schopní porozumět okolnímu dění, klienti schopní sebeobsluhy,

klienti bez vážnějších poruch chování apod. Dle mého názoru by komunitu typu L'Arche mohli využívat pouze klienti s lehčím postižením a adekvátními sociálními schopnostmi. Otázkou je, jak by tak silně nábožensky vyprofilovaná instituce byla přijata v českém prostředí. Myslím si, že pro samotné klienty je rodinný typ péče v mnoha směrech velmi přínosný. Klient není izolován, osvojuje si některé sociální a pracovní návyky, novému se učí přirozeně, k aktivitám není nucen apod. Pokud by schopnosti mentálně postiženého klienta odpovídaly profilu komunity, spatřuji ji jako velmi přínosnou.

PhDr. Mgr. Libor Novosád, PhD., poradenský speciální pedagog, sociální pracovník, vysokoškolský učitel (UK v Praze, MU v Brně aj.), lektor a konzultant v oblasti pomáhajících profesí.

Hnutí Archa a jeho komunitní práce s lidmi s MP považuji za již „tradičního“ představitele aktivit, které jsou potřebnou a vítanou alternativou ke „klasickým“, především rezidenčním službám pro osoby s MP. Několik mých studentů nebo známých v Arše zde i v zahraničí pracovalo a i touto cestou jsem mohl sledovat postupné konstituování komunity Archa v ČR – od počátků a porevolučního kvasu, z něhož se vyrojila velká řada neziskovek různé kvality, až po solidní, rozvíjející se a respektovanou organizaci.

Přínos komunity v porovnání s ústavní péčí je jednoznačný - je to mj. otevření institucionálních pout, individuální podmínky k reflexi klientových potřeb a pro rozvoj klientova potenciálu, podpora udržení i upevnění již jeho získaných dovedností a návyků, lepší orientace v současném světě, bezprostřední napojení na život společnosti, vzájemně prospěšný kontakt s lidmi bez postižení, přístup k čerpání veřejných zdrojů a samozřejmě možnost rozhodovat či spolurozhodovat o svém vlastním životě. Omezení touto komunitou jsou spíše přechodná a souvisejí s klientovou adaptabilitou a flexibilitou, protože mj. mohou být nově přicházející klienti zatíženi (zakotvení v prostředí, pravidla, režimové návyky, přepečovanost atd.) předchozím životem v ústavním prostředí či zapouzdřených rodinách. Takže otevřenost, potřeba spolupráce a důraz na vlastní aktivitu, „svoboda“, na kterou nejsou připraveni, jiné prostředí atd. mohou klienty znejist'ovat, mohou mít pocit vykořenění a ohrožení.

Přínos této komunity do českého prostředí je jednoznačný. Je to příklad a zkušenost osvědčeného modelu komunitní péče, který je humánnější a demokratičtější

než dosavadní modely péče o lidi s MP, a který mění status klienta z nesvéprávného, dirigovaného, opečovávaného a závislého na člověka přijímaného takový jaký je, s respektem k jeho specifikům, potřebám, přáním, hodnotám a osobnímu zjevnému i detekovatelnému, dále využitelnému potenciálu. Omezení jsou daná počáteční nedůvěrou (státní správa a samospráva, rodiče, klienti, veřejnost), bojem o přežití v neziskovém sektoru a nevhodným financováním NNO ze strany obcí a státu.

Amálie Dokoupilová - 24 let, pracovnice v sociálních službách. Práce v přímé péči s klienty v domově pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením, kteří potřebují každodenní podporu a pomoc; v současnosti na MD.

Princip komunity L'Arche mi je sympatický a s její filozofií se dokáží ztotožnit. Stejně tak, jako se rozvíjí dětské domovy rodinného typu, by podle mého názoru bylo přínosné, aby se zde rozvíjely i komunity L'Arche. Nejdříve by však bylo dobré, aby se o tom to způsobu sociální služby dozvědělo co nejvíce lidí. Tato práce, život v komunitě L'Arche, mě jistým způsobem láká, avšak si nedokáží představit, jak by se tato práce dala skloubit s rodinným životem pracovníka. To vidím jako možnou bariéru v českém prostředí. Myslím si, že L'Arche může být přínosná pro lidi s mentálním postižením už jen proto, že s pracovníky tráví celý svůj čas jako doma v rodině. Také je dobré, že je klientů v poměru na pracovníka méně, to pak má jistě kladný vliv i na rozvoj schopností uživatelů, na kvalitně a plnohodnotně strávený čas, což je v běžných zařízeních v podstatě nemožné.